

Egy elkötelezett(len) értelmiségi „éneke”

Beszélgetés Péntek Imrével a Pannon végeken

Köröd gyűlnek az emberek – szeretnek, ismernek. Először azt gondoltam, ez a természetben lévő örök kamasznak szól, a régi jó barátoknak, de verseiddel alaposabban megismerkedve rá kellett jönnöm, hogy ez nemcsak barátság, hanem tisztelet a barát és költőtárs iránt. Igazi fejegyerekek voltál, örök lázadó és örök ellenszegülő, aki szembezállt a korszellemben gyökerező „tyúktetű borzalommal”, és ellene mondott annak a kispolgári idillnek, amit felkínált a rendszer az elnyomásért, ideológiai beolvadásért cserébe.

– Az Előszó egy rezignációhoz című versedben írod: *Én koszváji fia apámnak / nem voltam az idomítás csodája, / mindig fortyogott bennem elég düh, / hogy feldöntsem a vitathatatlan vályukat...* Életprogram ez, és állapotjelentés is egyben. Kezdjük talán azzal, miféle kényszerek indítottak el? A versek azt mutatják, nem a felső középosztályból származol...

– Tipikus első generációs értelmiségi vagyok, a családi háttér nem igazán volt sem érdekes, sem meghatározó az életemben. Emlékszem, annak idején irigykedve olvastam Győri László barátom *Az elveszett Éden* című önéletrajzi írását, amiben orosházi gyermekkori éveiről, élményeiről ír. Én nem tudok ilyen színes, gazdag világot felmutatni. Lentiben születtem, de ez az elzárt, határ menti vidék nem volt igazán hatással rám, talán éppen ezért alapvető érzésem volt az elvagyódás. Nem tudtam beilleszkedni ebbe az szűklátókörű, munkás-paraszti világba, sem az apai, sem az anyai ágon nem voltak meghatározó személyiségek a családban. Ha azt keresem, mitől szorult belém valamilyen értelmiségi „vér”, talán anyám történetében van a magyarázat. Nagymamám férje az I. világháborúban esett el. Hat gyerekkel özvegyként a sógorára támaszkodott, aki ezt a szerepet olyan mélységben

vállalta, hogy ebből a kapcsolatból egy leány született. Az anyám. Az igazi nagyapám kvalifikált ember volt, pénzügyi tanácsosként dolgozott a megyeházán, Zalaegerszegen. Jó ideig tartotta a kapcsolatot leányával, gondoskodott róla. Legalábbis a családi legenda erről szól. Mivel én soha nem találkoztam vele, alakja kissé mitikussá vált. Pedig néha arra gondoltam, egy olyan világba tudnék bepillantani általa, ami előttem teljesen ismeretlen. De ez örök, beteljesületlen nosztalgia maradt. Ráadásul anyám nem volt beilleszkedő típus, így apám családjával sem volt képes harmonikus kapcsolatot kialakítani. Nehezen jött ki a népes rokonsággal, aminek következtében meg kellett válogatnom, kihez hogyan viszonyuljak. Persze, mi gyerekek, unokatestvérek nem nagyon törődünk ezzel. A közös játékok, a bandázás, a „keze-zések”, a fürdés a Kerkában – maradandó élményeim. Sokat olvastam, s egyre kritikusabb szemmel tekintettem környezetemre. Nem csoda, ha elvagytam onnan, ahol semmi sem elégítette ki a „be-lém szorult” igényeket. Kitörni szerettem volna, amire leginkább a tanulás adott lehetőséget. Meg kell mondanom, bár jól tanultam, jeles vagy kitűnő volt az általános iskolai bizonyítványom, anyám – belegyezése, támogatása nélkül aligha

kerülök középiskolába. Osztálytársaim, hasonló bizonyítvánnyal, szakmunkástanulók lettek. Később írtam valami ilyesmit: „rózsaszín pénzesutalványok havazása”. Kissé ironikusan hangzott mindez, pedig e nélkül, a család erőfeszítése nélkül aligha jutottam volna a „messzi városokba”. Annak ellenére, hogy az ötvenes-hatvanas években valóban könnyebb volt a tehetséges fiataloknak diplomát szerezni. Jellemző, hogy unokatestvéreim szinte mindannyian orvosok, mérnökök, tanárok, jogászok lettek.

A zalaegerszegi Zrínyi Miklós Gimnáziumban érettségiztem, mellesleg az alma mater sem volt különösebb befolyással rám, talán a magyartanárnom, L. M., akire szívesen gondolok vissza, ő kedveltette meg velem az irodalmat. De ha szellemi vezetőt keresek az életemben, azt inkább a könyvek adták, folyvást a könyvtárban lógtam. Rimbaud, Baudelaire verseit csodáltam, lenyűgözött Swift hihetetlen iróniája, s a magam költői törekvéseit az ő mércéjűkkel mértem. A kortárs irodalmat kevésbé ismertem. Küldtem kéziratot – valódi, kézzel írott verseket – egy Helikon irodalmi pályázatra, talán harmadikos koromban, de választ nem kaptam. Az érettségi után – végül is jelesre „értem” – fölvetődött a hogyan tovább. Szerintem csodával határos módon elsőre,

1960-ban felvettek magyar–oroszlakra az ELTE-re. Ott hamar kiderült, hogy nem igazán érdekelnek a szlavisztika rejtelmek, viszont filozófia szakos évfolyamtársaim annál inkább. Gombár Csaba, Estók Tivadar, Asperján György, Ambrus Péter, Nagy Ilona, Haraszi Miklós, Módos Péter és még sorolhatnám a neveket, akikkel ott ismerkedtem meg, barátkoztam össze. A filozófia tanszék könyvtára egyébként különleges találkozó helye volt a „bogarás” bölcsészeknek. Bella István – bár könyvtár szakra járt – ott szinte minden nap megfordult. Ő már elismert költőnek számított, a Kortárs és más lapok közölték verseit. Itt ismertem meg Dobai Pétert, aki tengerész múltjával komoly respektust vívott ki magának. Bódy Gábor néhány évig, mielőtt átment a színművészetire, ugyancsak filozófia szakra járt. Így aztán az első év után, lévén a különböző vizsgákat, átmentem filozófia szakra. (Meg kell mondanom, ehhez azért kellett némi bátorság.) Bár a marxista filozófia doktriner oktatása dominált, a szellemi tájékozódásra volt lehetőség, számos olyan kötetre leltem a könyvtárban, ami a nagy nyilvánosság elé nem került. Itt olvastam Platón, Kierkegaard, Nietzsche műveit, Karel Kosík, Leszek Kolakowski kritikus marxizáló eszmefuttatásait. Márkus György, Heller Ágnes, Hegedüs András, a Lukács-ihlette budapesti iskola szerzői tanáraink voltak. Itt került Camus *Sziszüphosz mítosza* című esszéje kezembe, aminek az első mondata így hangzik: „Egyetlen filozófiai problémát ismerek, és ez az öngyilkosság.”

De volt egy másik „kör” is, amely hatott rám, a Ménesi úti Eötvös Kollégiumé. Első és második évben, amíg ott laktam, engem is megérintett a nagy elődök szelleme, az éjjeli tanulások hangulata. A könyvtárban Sánta Ferenc, akkor

már neves író, saját kezűleg hozta ki a raktárból a kért könyvet. Ugyanis ott dolgozott, az MTA Irodalomtudományi Intézetének könyvtárában, amit mi is nap mint nap használtunk. S volt itt egy „gépelő szoba”, ami számunkra, író-költő jelöltek számára csodálatos lehetőséget biztosított: legépelhettük első műveinket. Nyilván be kellett osztani, ki mikor kerülhet sorra, így egymás után megismerkedtem a jövő irodalmáiraival, leendő pályatársaimmal. Győri Lászlóval, Konczek Józseffel, Rózsa Endrével, Balogh Elemérral, Angyal Jánossal. Másodévtől kikerültem a „Fácánosba”, ahol Utassy Józseffel, Kiss Benedekkel kötöttem életre szóló barátságot. Egyszóval ebben a két közegben alakultam én is valakivé. Ha úgy veszem: Filoszszá. Mert ezt a nevet ragasztották rám évfolyamtársaim. Talán heves vitatkozásaim eredményeképpen, hisz akkoriban minden elmetornába kötelességemnek éreztem beszállni. A filozófia nagyon is izgalmasnak látszott, bár engem inkább az életfilozófiák érdekelték, nem a nagy teóriák, hanem az, hogy a filozófia milyen hatással van a költészetre, a művészetre, az életre. Más kérdés, hogy diplomám szerint – mint filozófia szakos előadó – 1966-ban, végzés után nem tudtam elhelyezkedni, nem voltam elég megbízható.

– *1966 táján egy fiatal költőcsapat körülült egy asztalt – talán a Bajtárs Sörözőben –, hogy közös kötetet jelentessen meg. Erről mesélj egy kicsit, arról a bizonyos Kilenckek csoportról, az Elérhetetlen föld című antológiáról, amely olyan volt, mint az ágyúdörrenés a kor eléggé cenzúrázott, behatárolt irodalmi életében. De ez ma már irodalomtörténet!*

– A Koczás Sándor – jó nevű irodalomkritikus, egyetemi tanár – által vezetett alkotókörről kezdtem inkább, ahova több-kevesebb

rendszerességgel eljártunk. Koczás volt az, aki vállalta a fiatal tollforgatókat, neki köszönhető, hogy 1965-ben megjelent a bölcsészkar folyóirata, a Tiszta szívvel. Az első, botrányos szám szerkesztői között találjuk Bella Istvánt, Asperján Györgyöt, Győri Lászlót. Egyébként én csak áttételesen, Asperján György esszéjében, mint a „lázadó ember modellje” szerepeltem a lapban. Ez a pezsgő egyetemi irodalmi élet hozta létre azt a sajátos csoportot, amelyet később Kilenckek néven emlegettek. Tagjai: Győri László, Konczek József, Kovács István Kiss Benedek, Mezey Katalin, Oláh János, Utassy József és jómagam. Kevesen tudják, hogy én ebben a csapatban – amelyik több helyütt lépett fel sikerrel – novellistának számítottam. Persze, verseket is írtam, de ezt nem tartották elég „érettnek” barátaim. A végzés táján merült fel annak a gondolata, hogy olyan antológiát kellene kiadni, amelynek az anyagát mi válogatjuk, szerkesztjük. Én 1966-ban hagytam el a Pesti Barnabás utcát, hogy a lenti gimnázium falai közé eltemetkezsem; megnősültem, gyermekem született. Minden afelé tendált, hogy kisvárosi „zseni” leszek, ahogy Kierkegaard nevezte magát, amikor két dolog történt: 1967-ben négy versem megjelent az Új Írásban. Ez mindképpen megerősítést adott a folytatáshoz. S elkezdődött antológiánk szervezése is, aminek Oláh János egyik verse adott címet: *Elérhetetlen föld*. Egyébként a szervezésben, a versek válogatásában oroszul volt Angyal Jánosnak, az Új Írás fiatal rovatvezetőjének, aki végül szerkesztőként jegyezte a kötetet. Akkor még könnyebb volt utazni, magam is többször részt vettem a szerkesztői megbeszéléseken, az ezzel járó vitákban, veszekedésekben. A több lehetséges szerző-jelölt közül végül is

kilencen maradtunk: ám a kilences szám nem bizonyult szerencsésnek. Hosszas procedúrák, elutasítások után, a magánkiadás lehetőségét fontolgattuk. Darvas József, az Írószövetség akkori elnöke közbenjárására – 1969-ben megjelent az *Elérhetetlen föld* az Írószövetség KISZ szervezetének kiadásában. Ebben még Molnár Imreként szerepeltem. Még a televízióba is bekerültünk, Czine tanár úr – hisz mindannyiunkat tanított – bölcs és értő mentorként állt mellettünk a beavató országos szertartásán. Így indulunk el „kilencen”.

– *Megleپően érettek ezek a versek, pedig nagyon fiatalon írtátok őket, és ami még érdekesebb, hogy mai szemmel is nyugodtan mondhatjuk, nagyon tisztán láttátok, látad a körülötted zajló világot.*

– Erről a tisztánlátásról csak feltételesen beszélhetünk, hiszen mit láttam én annaki dején?! Egy megreformált szocializmus volt az eszményem, ebben gondolkodtam. És ami ennek az eszménynek nem felelt meg a gyakorlatban – nagyon sok minden nem felelt meg ennek –, azt kritizáltam, azon szerettem volna változtatni. Végül is 1968-ig nagy reformhullámok voltak, az új gazdasági mechanizmus, amire ma már kevesen emlékeznek, komoly társadalmi változásokat ígért. A megreformálható, az „emberarcú szocializmus” elérhető közelségbe került. Ezt igazolták a csehszlovák politikai változások is. Aztán jött a 68-as bevonulás, idehaza a doktriner erők hatalomra kerülése. És visszaestünk a korábbi „szabad-sághiányos” állapotba...

– *Valóban, nagyon erősen érződik a verseidben, hogy nincsenek igazi kitörési lehetőségek, hogy képményen behatárolt és beszabályozott világban élsz. A Borzong a vén tyúk című versed – amit egyébként sokat idéztek, elemezték – élesen és keserűen mutatja a korabeli élet-*

helyzetet. Talán az sem véletlen, hogy a nagy port felvert indulás után öt évnek kellett eltelnie, míg először, önálló kötetted, az Éjféli pályaudvar megjelent 1974-ben. Mi minden történt a kettő között?

– Sok minden, valóban. Akkoriban a kiadók és a szerkesztőségek

Borzong a vén tyúk

*Borzong a vén tyúk, hull a tolla.
Reszkető lábán alig állhat.
Hátán kakasunk. Lovagolva
gajdol szerelmet udvarának.*

*Sárga szemekkel néz a többi,
kaparászgat, alig figyelve.
Egy jércének kazal fölötti
magasságokba száll a lelke.*

*Egy ostoba a kerítéshez
tántorog, kinéz a résen.
Elképzei a szerencsétlen,
a kinti élet más egészen.*

*Kertsarokban szilvafácaska
rejtegeti a nagy nyugalmat.
Fonnyadó tők kettévágva
hangtalan szájjal jajgat, jajgat.*

*Mielőtt még észrevennék,
hatalmasan belép a gazda,
elviszi valaki testét
vérben ázva, megkopaszva.*

mesterségesen késleltették a fiatalokat. (A rendszerváltás után, amikor az Árgus főszerkesztője lettem, megfogadtam, hogy az induló tehetségek azonnal, lehetőleg a következő lapszámban helyet kapjanak.) Másrészt talán a hangnemen sem volt éppen a legelfogadottabb. Olyan világban éltünk, ahol minden a legnagyobb rendben volt, legalábbis hivatalosan, s az a keserű, gunyoros, számon kérő hangütés, ami kétségtelenül jellemezte verseimet, finoman szólva, nem aratott sikert. Emlékszem, az *Elérhetetlen földben* jelent meg a *Van-e jogunk* című versem. Egy abszurd, örült metaforasorozatba csomagoltam a

kérdést: van-e jogunk, egyáltalán? Azt hiszem, már az eredménynek számított, ha ilyen „válasz nélküli” kérdéseket tehattünk fel. Rám erősen hatott Pilinszky is, éppen a *Borzong a vén tyúkban* érezhető az ő ontikus költészetének hatása. De hát a korabeli irodalompolitika szemlélete eléggé lehatárolt volt, a lektorok és cenzorok gyakran egyazon személyben döntöttek a közlésről vagy elutasításról. A „lektori jelentésírók” először engem is elutasítottak, azt hiszem, Ladányi Mihály közbenjárása nélkül aligha jutottam volna kötethez a Magvető Kiadónál.

– *Nem befolyásolta a lehetőséghez jutásodat a vidékiség? Lenti, aztán Miskolc, Veszprém, Székesfehérvár, Szombathely és így tovább.*

– Talán igen, de ez túlzottan nem foglalkoztatott. Én amúgy sem törődtem nagyon a saját „halhatatlanságommal”, engem mindig az adott vers érdekelt, hogy abban mit tudok elmondani, megmutatni, akár a sorok között. Ezt is Weörestől „lop-tam”, aki azt írta: „verssorok közé fér be / angyalok és próféták népe”. Hisz a rendszerváltás előtti ambícionk az volt: elmondani az elmondhatatlant. Az igazságot. Ma megértőbb vagyok egykori cenzoraim iránt, akik szakemberként a minőségre azért figyeltek, hisz a rendszerváltás után kialakult „nyilvánosságban” – bár kétségtelenül sokkal toleránsabban – hasonló kényszerek működnek.

– *„ez a kimért / kicentizett / világ kell-e valakinek” – írod. Bármilyen furcsának is hat a te gunyoros, mindent felborító, neveltségességet felmutató stílusod tükrében, azt kell mondanom, közéleti ember és hivatástudattal megáldott/megvert költő vagy, aki szinte kényszeresen mutatja, ostromozza, teszi neveltségessé a kor anomáliáit. „Sokáig hitem volt a vagyonom... – írod. Az esélytelen című versben, hogy aztán így fejezd*

be: „Lehánynom magamról, mint a málhát, / Rendeltetésem lomha ál-mát: / Jó a világ szövetébe beleszőt-ten”. Ez a kettősség vonul végig az életeden: egyrészt cipeled a málhát, a rendeltetésed, ami a költészet és az igazmondás, másrészt folyton ott a kételkedés. S bár ez a kettősség nagyszerű verseket eredményez, konfliktusokat is hoz jócskán.

– Természetesen okozott konfliktusokat, bár én ezt soha nem éltem meg így. Egyszerűen kimondtam, ami fontos volt nekem, és ezért a magam szerény módján kockázatok is vállaltam. A szabadság hiánya és a korlátozottság alapélménye volt az életemnek, persze hogy írtam róla, de ott volt a kétely is, fontos-e ez egyáltalán valakinek. (Úgy tűnik, hogy nem.)

– Ezt nagyon könnyedén mondod ki, miközben verseid olyan sűrítetten adják vissza a szocialista „virágkor” összes borzalmas beszorítottságát, hazugságtengerét, elfojtottságát, a korszellemet, hogy sűt belőlük a keserűség.

– Azért tudok mesélni erről a világról, mert én a szerencsés túlélők táborába tartozom, akik úgymond „megúsztak” két feljelentést is. Az első ’68-ban volt, még Lentiben. Az egyik versemben – az *Egy feljelentés utóélete* – címűben meg is írtam ennek a jelenségnek szociopatológiai és érzelmi lenyomatát. Izgatásért jelentettek föl, ami akkoriban elég komoly következményekkel járt. Elmenekültem a fővárosba, abban a naiv hitben, hogy ott nem találhatnak rám. Így aztán Budapesten egy szakmunkástanuló intézetben kezdtem a következő tanévet. Nyilván ez a munka sem volt hosszú életű, mert az illetékesek utánam nyúltak, így aztán nem hosszabbították meg a szerződésemet. Ezután több helyen is próbáltam elhelyezkedni, de mindig ott volt a dilemma, hogy beszéljek-e erről a magammal

hurcolt „púpról” vagy sem. Ha nem beszélek, úgyis megtudják, ha beszélek, akkor esetleg föl sem vesznek. Szintiszta sakk-matt helyzet volt. Elég nehezen tudtam feloldani, vagyis tulajdonképpen nem is én oldottam föl, hanem zalaegerszegi tanár pártfogóim, akik abszolút jóindulattal segítettek nekem ebben a csapdahelyzetben. Nekik köszönhető, hogy végül nem kellett segédmunkásnak elmennem, megmaradhattam a pályán. Az is kész csoda, hogy felvettek laphoz dolgozni, újságíró lehettem, ami azért közelebb állt az alkatomhoz, mint bármely tanári állás.

A második feljelentés története is nagyon jellemző az akkori időkre. A miskolci Napjainkban megjelent *Metamorfózis* című versem miatt történt. Én akkor a Fejér megyei lapnál voltam újságíró, ahol N. J., egy hithű kommunista főszerkesztő volt a főnököm, aki – bármily furcsa – olvasta és értékelte a verseimet. Nagyon jó munkakapcsolatban voltunk. Tőle értesültem erről a bizonyos följelentésről.

– Nem is kell ezt hosszan magyarázni, elég pontosan megfogalmaztad a versben: *Előbb gyűlöltem / az idős főrekesztőt, / a sehol sem harcolt, kitüntetett / aggastyán veteránt, / ahogy fontosságának, / jól megalapozott helyzetének / tudatában ontotta ostobaságait: / egy érdemdús élet jussaként...*

– Hogy teljesen világos legyen: versem modellje, a „förekesztő”, a veszprémi lap főszerkesztője volt. S a gondolatmenet teljessége kedvéért azt is hozzá kell tennem: a vers végén „megértettem” a „förekesztőt”, igaz, gyűlölni kezdtem magamat... Bella István, aki akkoriban az *Élet és Irodalom*nál dolgozott, javasolta, hogy legyen *förekesztő* a főszerkesztőből, de még így sem merték leközelíteni. Ugye, ez ’79-ben volt, nincs min csodálkozni. Ami az érdekes,

hogy P. L. viszont lehozta a *Napjaink*ban. Ebből aztán nagy botrány lett, no meg a második följelentés. A vádpontok között szerepelt a szocializmus-ellenesség meg a veterán-nyalás is. Na most ez a feljelentés, kiindulva a Veszprém megyei pártbizottságtól, egyenesen a Központi Bizottságnál landolt, ami megint nem könnyítette meg a helyzetemet. Betegszabadságra mentettem magam egy időre, amíg elülnek a hullámok. Végül a minisztériumból Bíró Zoltán sietett a segítségemre, és Agárdi Péter, aki akkor a pártközpontban dolgozott. Mindkettőjüknek máig hálás vagyok a „közbenjárásért”.

– *Közéletiséged másik vonulata –, amellet, hogy „arcátlanul” megverseled az általad megtapasztalt nem éppen pozitív jelenségeket – az újságíróság, a lapszerkesztés. S ehhez kapcsolódik a megélhetésed is, ami nehezíti-könnyíti a megszólalást. Gabriel Garcia Marquez írta le önéletrajzi kötetében: „abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy elmondhatom: minden megkeresett fillérem írásból származik!” Hogyan lehetett megélni ebből? Milyen élet volt ez?*

– Igen, ezt én is elmondhatom, és valóban nem mindig volt könnyű kenyér. Munkakönyvem szerint 1970-ben kezdtem dolgozni a Borsod Megyei Lapkiadónál, ami azt jelentette, hogy a Napjaink prózai és szociográfiai rovatvezetője voltam. A főszerkesztő, Gulyás Mihály tulajdonképpen a baloldali, poszt-népi vonulat nem túl jelentős képviselője volt. Serfőző Simonhoz viszont, aki a versrovatot gondozta s remek szociográfiákat írt, irodalmi barátság fűzött, ami az évtizedek során változatlanul megmaradt. Én itt tanultam meg a szakmát, a különböző műfajokat. Kénytelen voltam írni szociográfiát, kritikát, riportot, jegyzetet és így tovább. Amire szükség volt. Ebben a három

évben ismerkedtem meg egyébként Kabdebó Lóránttal, szintén kollégával a lapnál, akivel ma is atyai barátság köt össze. Mindenképpen felejthetetlen évek voltak szakmai és emberi szempontból is. Talán jobb lett volna, ha maradok, szerettek és megbecsülték írásaimat, mert nagyon rá tudtam hangolódni annak a „böhöm” nagy ipari városnak a lelkére, éreztem, láttam sajátos, ellentmondásos változásait. De valahogy mégsem éreztem otthon magam, bár sok élményt kaptam. Itt kerültem igazi műhelyközelségbe a képzőművészettel Feledy Gyula révén, aki a lap képzőművészeti szerkesztője volt, kiváló grafikus, az ő és barátai műtermében sok festőt, grafikuszt ismertem meg. Bölcsész-ként nekem kimaradt a kortárs képzőművészet, amit akkor sikerült pótolnom. S bár itt még nem írtam képzőművészeti írásokat, de a forrás ide vezethető vissza. Aztán mégis csak elhagytam Miskolcot, amint már említettem, hiányzott valami, hogy otthon érezzem magam. A lap életében is változások történtek, így kerültem Veszprémbe. Nem titok: vonzott a Dunántúl, mert itt „szocializálódtam”, itt voltak ismerőseim, s főként mert éppen akadt betölthető állása a Dimitrov Művelődési Házban. Hamarosan átkerültem innen a veszprémi Naplóhoz, ahol a kulturális rovatban kezdtem dolgozni. Egy idő után rám bízta az irodalmi melléklet szerkesztését is. A helybéli fiatal irodalmárok közül ebben jelentkeztek, itt kaptak nyomdafestéket először Hajba Ferenc, Szokoly Tamás, Domján Gábor, Botár Attila, Asztalos István és még sokan mások. Aztán megint váltások jöttek, elkerültem a laptól, mert elnyertem a Móricz Zsigmond-ösztöndíjat, amire a főszerkesztőm nem adta meg a kért fizetés nélküli szabadságot, én meg – nem eléggé megfontoltan – föl-

mondtam. De az ösztöndíjból nemigen lehetett megélni, így megint dolgoznom kellett, csak máshol, a Fejér Megyei Hírlapnál.

– *Az ember azt gondolná, hogy ennyi utazás, újságíróskodás közben nem lehet időt szakítani a versekre, pedig közben is jócskán születtek verseid. Megjelent 1979-ben az Édesség anti-reklám, aztán 1984-ben a Lemondóka című köteted. Aztán Kényszer § képzetek címmel egy gyűjteményes köteted 1995-ben, a Ví(g)aszkereskedés 2002-ben. Kialakult – kiteljesedett az a sajátos Péntek Imre-hangvétele, ami már első verseidben is megmutatkozott. A groteszk stílus, amely helyenként keveredik a klasszicizáló formával, a szabadversek, amelyek hétköznapi történeteket dolgoznak fel vitriolos humorral, a szabad szó-asszociációs versek, amelyek felérnek egy analitikus üléssel, a tördelt, jelentésugratásos versek és még sorolhatnám. Ráadásul teljesen szokatlan, mondhatnám nagyon is triviális témákat verselsz meg – mondjuk egy köpet/ondó útját követed egy lavór vízben... „Átköltőiesítet” a hétköznapiságot, mintegy kifordítva ezzel a nagy szocialista hazugság-világ pátoszos ürességét, közönségességét.*

– Mindig imádtam a banális, közhelyes élethelyzeteket, és ebben megtalálni a költészet lehetőségét. Sokan ezt a szememre vetették. Azt írták, ebből soha nem lesz nagy költészet, mert én túlságosan beleragadok a banalitásba. Megvallom: nem is érdekelt a „nagy költészet”. Volt egy Karel Kosík nevű filozófus, akinek a *Konkrét dialektika* című műve nagy hatással volt rám, ő írt arról, hogy a banális, közhelyes élethelyzeteket úgy lehet igazán elidegeníteni, ha kifordítjuk őket, megmutatjuk a fonákjukat. Lehet így olyan logikai, szellemi műveleteket végezni, amelyek leleplezik a banalitás valódi arcát, torzságát.

– *Leleplezed a kisszerűvé válást, az ember személyes életének torzulását, magát az eltorzulási folyamatot. „A hit nélküli emberek, a semmit nem akarók összessége alkotja a világ szövetét...” – írja Vasy Géza a rólad szóló tanulmányában.* Szabad-verseid mintha valamiféle kétségbeesett ordítások lennének, artikulált hörgések, amelyekben a beleszótt József Attila-i sorok mintegy szómágiaként állnak, hogy féken tartásuk a káoszt.*

– Nem voltak magas röptű elgondolásaim, hanem élethelyzetek voltak, amikor felbomlottak azok a kezek, amelyek között éltem. Magyarán válságok voltak ezek, egzisztenciális, érzelmi válságok, és így tovább. Ez valóban szó-terápia volt számomra, öngyógyítás, gyógyás, kibeszélés annak, ami bántott, ami fájt. Az, hogy nem roppantam össze, ezeknek a verseknek köszönhetem. Barátaim közül néhányan megjárták a hivatalos pszichiátria intézeteit, engem ez a magán-versek-terápia, éppen a saját „szakmám”, a költészet védett meg tőle. No meg az értelmiségi társaság, az a fajta közösségi szolidaritás, ami akkoriban nagyon intenzív volt. Bár ezek a „magán-közösségek” el voltak szigetelve a nyilvánosságtól, fontos szerepet játszottak az életünkben. Éreztem, nem vagyok egyedül a lázongásaimmal, a kételyeimmel. Ha bajban voltam, mindig akadt segítő kéz, szállás, egy pohár bor. Talán valamiféle „belső emigráns” voltam, hazai kozmopolita. Ma sokszor idézem „sikereseim” MSZP-s ismerőseimnek: „Gyerekek, ne akarjatok engem tanítani! Én baloldali ellenzéke voltam egy baloldali (proletár)diktatúrának. Ti pedig kiszolgálói.” Ami ezekben a beszélgetésekben felmerült, az egy alternatív,

* Vasy Géza: A kilencek (Felsőmagyarország Kiadó, Miskolc, 2002.)

nem létező világról szól. Ettől függetlenül ebbe a korlátozott nyilvannosságú alternatív közegbe sok minden bekerülhetett, például a nyugati magyar irodalom is, aminek itthon egyáltalán nem volt semmilyen megjelenési lehetősége akkor.

– *A rendszerváltozás óta a hangnemed változó, hol tréfás: „Volt cenzorom, remélem, megbocsátja, / Hogy búcsú nélkül nem hagyom magát”* (Duellum); *hol szomorú: „Feltépett ajtók, bűz, szemét vegyülete, / Senki sem érti. Mi történt, mi végre? / S hullakamrákból terülhet víg asztal...”* (Tájkép vértelen csata után) *hol keserű: „Hazug pofák, valamennyi álarc... / Most, hogy kinyílt a gyéres, bokros tisztás, / Eldönthetted: csodát vagy mégis mit vársz?! / Csak meg ne fordulj, sóbálvánnyá válhatsz”* (A Mérleg jegyében).

– Sok mindenben csalódtam. Olyan illúziók kapcsolódtak a rendszerváltoztatáshoz, amelyek nem teljesültek. De az is igaz, olyan élményekhez és lehetőségekhez jutottam, amilyenekre korábban esélyem sem volt. Bizonyára alábecsültük – alábecsültem én is – az elmúlt negyven év „beágyazottságát”, szociális vívmányait, és sok egyebet. Máig nem sikerült eldönteni, hogy a „gonosz birodalmában” vagy egy „koraszülött jóléti társadalomban” élünk. Netán – mindkettőben? Engem ebben a „változásözönben” is a kultúra ügyei érdekelték, végül is egész életemben ezzel foglalkoztam, mint újságíró, irodalom- és kultúraszervező vagy szerkesztő. Aki egy vidéki közegben kell, hogy elfogadtassa, védje, menedzselje az értékeket, a minőséget. Gyakran szemben a gicccsel, a kommersszel, a provinciális igénytelenséggel. (Szoktam mondani: Az igénytelenség is lehet igény.) Óriási élményként éltem meg az önkormányzatiság létrejöttét. Azt, hogy a korábbinál kevésbé függünk a „központ-

tól”, és van mód kidolgozni, felmutatni – ha van hozzá erőnk, felkészültségünk, tehetségünk – saját lokális kulturális minőségünket. Sajátos ellentmondást látok: a vidék hihetetlen kulturális pezsgést mutat, ami alig tükröződik a központi médiumokban. Ezért szükséges olyan fórumokat teremteni, amelyek ennek a „termelésnek” (vagy teremtésnek) a szakmai kritikáját, szelekcíóját megoldják. Más vidéki lapokkal egyetemben a Pannon Tükör is erre vállalkozik.

– *Eljött az az időszak, amikor belőled is főszerkesztő lehetett. Ez az előző rendszerben teljes képtelenség volt. Létrejött az Árgus című lap. Ez azért is érdekes része lehetett az életednek, mert a siker és a viszály egyaránt benne van.*

– Két új lapnál is dolgoztam Székesfehérváron és Veszprémben, amely a rendszerváltás „terméke” volt. Aréna, Új Hírek. Végül az Árgus – aminek létrejöttében kétségtelen meghatározó szerepet játszottam – élte túl a változásokat, a többi megszűnt. Ami jelzi: reális igényt elégített ki. Végül is tizenhárom évet töltöttem el a lap élén. Fokozatosan fejlesztettük, könyveket adtunk ki. Amit te „viszálynak” említettél, az a helyi „kulturharc” következménye. Talán nem kellett volna olyan vehemenssen, igazam tudatában „beszállni” a helyi csetepatékba. Távozásom mégsem csak erre vezethető vissza. Úgy láttam, a Pannon Tükör – aminek egyik alapítója voltam –, nincs igazán a helyén, több lehetőség van benne. 2003-as váltási szándékomat ez is befolyásolta. S még ebben az évben a Zalai Írók Egyesületének közgyűlése megválasztott elnöknek, főszerkesztőnek. Az elmúlt öt év talán bizonyítja, hogy nem dolgoztam – munkatársaimmal – hiába. A lap hat száma rendszeresen megjelenik, újra indítottuk a Pannon Tü-

kör Könyvek sorozatát, amelyben olyan szerzők jelentek meg, mint Pomogáts Béla, Bence Lajos, Saáry Éva, Tóth Imre. Nagy hangsúlyt helyezünk a vizuális műfajokra, a színházra, képzőművészetre, fotóra, amit a Szépirodalmi Kollégium miatt is értékelne... Zalai kötelezettségeinken túl bemutatjuk a muravidéki magyarság kulturális életét, több számunkban közöltük kortárs szlovén költők verseit. Jövőre, ha minden a terveink szerint alakul, a szlovén, horvát és osztrák szerzők írásait az eredeti nyelven is publikáljuk. Egy sokszínű, a Nyugat-Dunántúl (Pannónia) művészeti életét figyelemmel kísérő lapot kapnak olvasóink vagy azok, akik a világhálón ránk kattintanak. Olyan eurorégiós kulturális térség kialakításában vagyunk „érdekeltek”, amely a nyelvek, kultúrák határvidékén összeköti az eltépett szálakat és új érintkezési pontokat keres, képes bekapcsolódni a ma formálódó kulturális párbeszédbe. Ezen fáradozunk a magunk módján. Megélttem a határok nyomorító „szorítását”, s még megérhettem a határok „légiesedését”, a szabad mozgás kínálta euforikus élményeket, az újszerű tájékozódás örömét. S ami (nekem) a legfontosabb: itt Zalaegerszegen, átélve a visszatérés élményét a szülőföld közegébe, megvan otthonosság-érzésem, ami költőként-íróként és szerkesztőként egyaránt új inspirációkat ad, írásra ösztönöz. Szeretném újabb verseimet, kritikáimat és tanulmányaimat, képzőművészeti írásaimat kötetben látni. Nem nevezném ezt „összegzésnek”: mindig utáltam a lezárt, befejezett állapotokat. A munkám bevégezhetetlen, persze tudom, előbb-utóbb megszakad... Addig is a munkaterápia a legjobb gyógyír az idő múlása ellen.

Pápes Éva